Abstract

The massive arrival of Asia Minor refugees in the prefecture of Thessaloniki in 1922 seems to have changed the character of the city in general, in which new neighborhoods such as Agia Fotini, Kalamaria, and Toumba were created. The refugees settled bringing with them the culture of their different regions of origin, a fact which was not treated in a uniform way by the local society, the official bodies and also the charitable organizations. The refugees experienced several times humiliation either with their mandatory stay in the Quarantine House or with their settlement in areas that most often did not meet the conditions for a dignified living and often aggravated their existing problems. By studying the testimonies of refugees who were uprooted from their place and experienced these conditions, as well as the newspapers of the time, one can perceive that the refugees, despite the efforts of the competent authorities, faced health problems due to a lack of hygiene, were malnourished , experienced disdain from several natives, yet managed to rebuild their lives from scratch. Those who could afford it moved relatively quickly their professional activities to their new place of living, settled more quickly in houses, while the rest mainly engaged in agriculture and worked as laborers. Among the refugees' priorities was the education of their children, who seem to have attended schools from the first moment. They also made sure to preserve what was unifying such as the common religious faith by building churches dedicated to saints who protected their place of origin.

Keywords

refugees, settlement, reception, Asia Minor, Quarantine House

Κεφάλαιο 1 - Εισαγωγή

Το 1922 συμπληρώθηκαν 100 χρόνια από τη Μικρασιατική Καταστροφή και η Ομοσπονδία Προσφυγικών Σωματείων Ελλάδας (ΟΠΣΕ) διοργάνωσε εκδηλώσεις σε ολόκληρη τη χώρα.[1] Εκθέσεις, όπως αυτή στο μουσείο Μπενάκη με τίτλο «Μικρά Ασία. Λάμψη. Ξεριζωμός. Καταστροφή. Δημιουργία» αναπαριστούν σκηνές από προσφυγικούς συνοικισμούς, στους οποίους εγκαταστάθηκαν οι πρόσφυγες το 1922, και τη νέα ζωή που διαμόρφωσαν. Η διαδρομή μέχρι την πλήρη εγκατάσταση των προσφύγων ήταν μακρινή και επίπονη για τους ίδιους και όσες ερευνητικές εργασίες και αν έχουν εκπονηθεί, πάντα προκύπτουν νέα στοιχεία.[2]

Οι υπάρχουσες έρευνες γύρω από την υποδοχή και εγκατάσταση των Μικρασιατών προσφύγων είναι αρκετές αλλά με την παρούσα έρευνα αναμένεται να προσφερθούν κάποιες πρόσθετες πληροφορίες με βάση κυρίως τον έντυπο τύπο και τις μαρτυρίες των προσφύγων εκείνης της εποχής. Μέσω της συγκεκριμένης διπλωματικής έρευνας ο αναγνώστης θα συνειδητοποιήσει ακόμη περισσότερο την πραγματικότητα της εποχής.

Η παρούσα έρευνα μελετά τις συνθήκες υποδοχής των Μικρασιατών προσφύγων μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, τον Σεπτέμβριο του 1922, στην περιοχή της Θεσσαλονίκης. Σκοπός της είναι, μέσω της ανασκόπησης της μέχρι σήμερα βιβλιογραφίας και της μελέτης εφημερίδων και μαρτυριών προσφύγων εκείνης της εποχής όπως και μαθητολογίων ενός δημοτικού σχολείου, να περιγράψει πώς υποδέχτηκαν τους πρόσφυγες ο κρατικός μηχανισμός, οι γηγενείς, οι διάφορες οργανώσεις αλλά και ο τύπος. Η έρευνα αποσκοπεί να καταγράψει τους τόπους καταγωγής των προσφύγων, τους νέους τόπους εγκατάστασής τους και τις προσπάθειες διαμόρφωσης μιας νέας ζωής. Απώτερος στόχος είναι να αποτιμήσει την κρατική οργάνωση και τον βαθμό ετοιμότητας των κρατικών φορέων απέναντι στην αθρόα προσέλευση των προσφύγων στην περιοχή της Θεσσαλονίκης, όπως και να προβληματίσει για την ανθρωπιστική συνείδηση των εμπλεκομένων στην υποδοχή και εγκατάστασή τους.

Στο πρώτο μέρος της έρευνας γίνεται μια θεωρητική προσέγγιση των εννοιών του *πρόσφυγα* και της *υποδοχής*, με εστίαση στους Έλληνες της Μικράς Ασίας. Στη συνέχεια παρουσιάζεται ο τρόπος που υποδέχτηκαν τους πρόσφυγες οι εφημερίδες *Ταχυδρόμος Βορείου Ελλάδος*,

---

[1] *100 χρόνια από τη Μικρασιατική Καταστροφή: Οι προκλήσεις, οι στόχοι, οι εκδηλώσεις*, (χ.σ.). 09.01.2022, διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: https://www.ethnos.gr/greece/article/190499/100xroniaapothmikrasiatikhkatastrofhoiproklhseisoistoxoioiekdhloseis (11/01/2023)

[2] Μάρω Βασιλειάδου, *Μνήμες Μικράς Ασίας στο Μπενάκη: Το χρονικό μιας επετείου που άλλαξε την Ελλάδα,* 15.09.2022, διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: https://www.kathimerini.gr/culture/562044259/mnimes-mikras-asias-sto-mpenaki-to-chroniko-mias-epeteioy-poy-allaxe-tin-ellada/

Το Φως, Μακεδονία, Μακεδονικά Νέα, Εφημερίς των Βαλκανίων, Νέα Αλήθεια, που τυπώνονταν στη Θεσσαλονίκη, όπως και οι κρατικοί φορείς, οι γηγενείς και ο Ερυθρός Σταυρός. Από τις τόπους εγκατάστασής τους στη Θεσσαλονίκη, η έρευνα εστιάζει στις περιοχές της Αγίας Φωτεινής, της Τούμπας και της Καλαμαριάς, που συγκέντρωσαν τους μεγαλύτερους αριθμούς προσφύγων. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στο Λοιμοκαθαρτήριο Καραμπουρνού της Καλαμαριάς, έναν χώρο στον οποίο με την έλευσή τους υποχρεώθηκαν να παραμείνουν απομονωμένοι (καραντίνα) πολλοί πρόσφυγες, πριν μεταφερθούν σε κάποιον συνοικισμό.

Με τον ερχομό τους οι πρόσφυγες έφεραν μαζί τους τα ήθη, τα έθιμά τους, γενικότερα τα πολιτιστικά στοιχεία του τόπου τους και προσπάθησαν, προσαρμοζόμενοι στις νέες συνθήκες, να διαμορφώσουν τη νέα τους ζωή. Η παρούσα έρευνα λοιπόν παρουσιάζει τις εκκλησίες που ίδρυσαν και κάποια σχολεία όπου φοίτησαν τα παιδιά των προσφύγων. Μέσα από τα μαθητολόγια του δημοτικού σχολείου που ιδρύθηκε στην Καλαμαριά για να τους υποδεχτεί, παρουσιάζονται επίσης τα επαγγέλματα των προσφύγων, όσων τουλάχιστον είχαν παιδιά που φοίτησαν σε σχολεία. Παρατίθεται τέλος η μεθοδολογία της έρευνας και η ερευνητική διαδικασία που ακολουθήθηκε για τη συγκέντρωση και την επεξεργασία των δεδομένων. Η έρευνα ολοκληρώνεται με την παρουσίαση των συμπερασμάτων.

Κεφάλαιο 2- Εννοιολογικοί ορισμοί

2.1 Η έννοια του πρόσφυγα

Η έννοια του *πρόσφυγα* είναι σχεδόν συνυφασμένη με τη ζωή του ανθρώπου και στο πέρασμα του χρόνου έχει χρησιμοποιηθεί για να καταγραφεί η μετακίνηση μεμονωμένων ανθρώπων ή και λαών. Δεν πρέπει να συγχέεται με τον όρο *οικονομικός μετανάστη*ς, ο οποίος είναι αυτός που εγκαταλείπει τη χώρα του για λόγους οικονομικούς, λόγω της απόλυτης ή σχετικής αδυναμίας του να εξασφαλίσει την τροφή του ή κάποια ποιότητα ζωής. Οι *μετανάστες*, γενικότερα, μετακινούνται για να ενωθούν με μέλη της οικογένειά τους, που ζουν ήδη σε άλλα κράτη, ή ακόμη και για εκπαιδευτικούς λόγους. Όπου κι αν βρίσκονται, οι μετανάστες εξακολουθούν να έχουν την προστασία της κυβέρνησης της χώρας τους.[3]

Ο όρος *πρόσφυγας* αναφέρεται σε «κάθε πρόσωπο εκριζωμένο βίαια από την πατρίδα του, το οποίο έχει διαβεί τα σύνορά της σε ακούσια αποδημία και δεν απολαμβάνει πλέον της προστασίας των κυβερνητικών αρχών της χώρας που εγκατέλειψε.». Ως νομικός όρος, είναι «το φυσικό πρόσωπο που έχει χαρακτηριστεί ως τέτοιο βάσει ειδικών ad hoc συνθηκών, καθώς και κάθε πρόσωπο το οποίο εξαναγκάζεται λόγω δικαιολογημένου φόβου να βρεθεί εκτός συνόρων του τόπου ιθαγένειάς (υπηκοότητάς) του ή του τόπου της συνήθως εγκατάστασής του εξαιτίας των γλωσσικών, θρησκευτικών, φυλετικών ή πολιτικών διαφορών του με την εκεί εξουσία».[4]

Τις δεκαετίες 1920 και 1930, ο μεγάλος αριθμός προσφύγων συνάντησε τη γενικότερη κοινωνική αδιαφορία του ντόπιου πληθυσμού, που προκλήθηκε εξαιτίας του φόβου της αλλοίωσης από την έλευση του «ξένου» στοιχείου. Στις συμφωνίες που υπογράφηκαν την περίοδο 1922-1924, ο όρος «πρόσφυγας» χρησιμοποιήθηκε με τη σημασία που δόθηκε στη λέξη μετά την έλευση των Ρώσων, των Αρμενίων και άλλων ομάδων που είχαν μετακινηθεί σε άλλους τόπους. Αυτοί οι πρώτοι ορισμοί θεωρούνται «πραγματικοί», καθώς βασίζονται στα γεγονότα της προσφυγιάς και όχι στους λόγους που τους ώθησαν στην εγκατάλειψη της χώρας, όπως έγινε μεταγενέστερα. Ο όρος *πρόσφυγας* αφορά λοιπόν το πρόσωπο που δεν απολαμβάνει πλέον την προστασία από τη χώρα του και έχει μία συγκεκριμένη ιθαγένεια,

[3]Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Larousse Britannica, εκδ. Πάπυρος, Αθήνα, 2007, τ. 44, σελ. 12. Edwards Adrian, *«Πρόσφυγας» ή «μετανάστης» – Ποιος όρος είναι ο σωστός;,* 11. 07. 2016, διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: https://www.unhcr.org/gr/12771-prosfygas_i_metanastis.html (21/12/2022)

[4]ό. π., σελ. 10-11